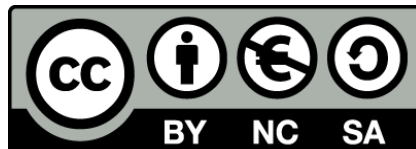

Διαχείριση Πολιτισμικών Δεδομένων

Ενότητα 3α: Πολιτισμικός Τουρισμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη

Αριστοτέλης Μαρτίνης

Το περιεχόμενο του μαθήματος διατίθεται με άδεια Creative Commons εκτός και αν αναφέρεται διαφορετικά

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

- ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- Τουρισμός, βιοποικιλότητα και πολιτισμικό περιβάλλον
- Αγαθά και υπηρεσίες οικοσυστήματος
- Περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τουρισμού
- Τουρισμός, Ανάπτυξη και τη Μείωση της Φτώχειας
- Παραδείγματα - τάσεις του τουρισμού

- ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

- Πολιτικές και στρατηγικά εργαλεία
- Κανονιστικές και νομοθετικών μέσων
- Μέτρα, την επικοινωνία, τον έλεγχο, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση
- Η οικονομική, χρηματοοικονομική και βασιζόμενων στην αγορά μέσων
- Ενδυνάμωση της ικανότητας
- Προώθηση, εμπορίας και την επικοινωνίας

Τουρισμός & Μείωσης της Φτώχειας

- Η βιοποικιλότητα και το πολιτισμικό περιβάλλον είναι ένα ζωτικής σημασίας εργαλείο για την τουριστική βιομηχανία.
- Το πολιτισμικό περιβάλλον αποτελεί μια προσδοκία για κάθε τουρίστα και πολλοί δεν θα επιστρέψουν σε υποβαθμισμένους προορισμούς.
- Οι αναπτυσσόμενες χώρες θα λάβουν ένα αυξανόμενο μερίδιο από την ήδη αυξανόμενη διεθνή τουριστική κίνηση.
- Οι αναπτυσσόμενες χώρες ελέγχουν πολλά πολιτισμικά μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους και πολλά ελκυστικά αξιοθέατα συνδέονται επίσης με τη βιοποικιλότητα.

Αγαθά και υπηρεσίες

- Η τουριστική βιομηχανία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την υγιή παραγωγή και τις υπηρεσίες των οικοσυστημάτων και των αρχαιολογικών χώρων ή πολιτιστικών οργανισμών.
- Οι δραστηριότητες του τουρισμού στις παράκτιες περιοχές που συνήθως βασίζονται σε διάφορους θαλάσσιους πόρους και υποθαλάσσιους αρχαιολογικούς χώρους ή πολιτιστικούς οργανισμούς και μουσεία
- Τα εθνικά πάρκα, που συχνά βρίσκονται σε ορεινές και δασικές εκτάσεις, εξαρτώνται από τις υπηρεσίες που παρέχουν στους επισκέπτες και οι οποίες κυρίως είναι εκπαιδευτικές, πολιτιστικές και ψυχαγωγικές.
- Οι αρχαιολογικοί χώροι και τα αρχαιολογικά μνημεία εξαρτώνται από τις υπηρεσίες που παρέχουν στους επισκέπτες και οι οποίες κυρίως είναι εκπαιδευτικές, πολιτιστικές και ψυχαγωγικές.
- Τα μουσεία και οι πολιτιστικοί οργανισμοί εξαρτώνται από τις υπηρεσίες που παρέχουν στους επισκέπτες και οι οποίες κυρίως είναι εκπαιδευτικές, πολιτιστικές και ψυχαγωγικές.

Επιπτώσεις από τον Τουρισμό

- Ο τουρισμός μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες για τη βιοποικιλότητα ή για το πολιτισμικό περιβάλλον, ειδικά όταν διεξάγεται χωρίς πρότυπα διαχείρισης που αποσκοπούν στην προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.
 - Υποδομή / εγκαταστάσεις: Η ανάπτυξη του τουρισμού απαιτεί συνήθως μια σειρά από εγκαταστάσεις που μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρή βλάβη ή καταστροφή των φυσικών οικοτόπων ή του πολιτισμικού περιβάλλοντος.
 - Η εξάντληση των πόρων: Η ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί να εστιάσει τη χρήση ενός τοπικού πόρου στις κλειστές διαδικασίες και / ή ζημιά στα συστήματα των τοπικών περιοχών διαχείρισης των πόρων.
 - Ρύπανση του νερού: Η ανάπτυξη νέων υποδομών οδηγεί συχνά στην αύξηση της ρύπανσης των συστημάτων αποχέτευσης. Αυτό μπορεί να έχει σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στο πολιτισμικό περιβάλλον ή στη βιοποικιλότητα και το οικοσύστημα

Επιπτώσεις από τον Τουρισμό

- Τουριστικές δραστηριότητες: Οι δραστηριότητες των τουριστών και των φορέων μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στο τοπικό φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον.
- Απόβλητα: Ο τουρισμός παράγει εκατομμύρια τόνους στερεών αποβλήτων ετησίως.
- Κλιματική Αλλαγή: οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα από τις μεταφορές, διαμονή και άλλες δραστηριότητες στον τομέα του τουρισμού.

Θετικές επιπτώσεις από τον τουρισμό

- Ο αειφόρος τουρισμός μπορεί επίσης να συνδέεται με θετικές επιπτώσεις για το πολιτισμικό περιβάλλον αλλά και τη βιοποικιλότητα, παρέχοντας παράλληλα κοινωνικά και οικονομικά οφέλη για τις κοινότητες υποδοχής.
 - Αύξηση του εισοδήματος για τις τοπικές κοινότητες: Ο τουρισμός παρέχει ευκαιρίες για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων και τη δημιουργία θέσεων εργασίας.
 - Εκπαίδευση και Ευαισθητοποίηση: Ο τουρισμός μπορεί να συμβάλει στην προώθηση της προστασίας των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων μέσα από την εκπαίδευση των επισκεπτών, με καλώς σχεδιασμένα και προσαρμοσμένα προγράμματα ερμηνείας του πολιτισμικού ή φυσικού περιβάλλοντος.
 - Οικονομικά κίνητρα για την προστασία των αρχαιολογικών χώρων και μουσείων: τουρισμός μπορεί να «προσδώσει» μια οικονομική αξία στους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους.
 - Αειφόρος διαχείριση της γης: Ο τουρισμός μπορεί να διαδραματίσει θετικό ρόλο στην προώθηση της αειφόρου διαχείρισης του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος, αναδεικνύοντας νέους καινοτόμους εναλλακτικούς τρόπους.

Τουρισμός, Ανάπτυξη και Μείωση της Φτώχειας

- Ο τουρισμός προωθεί τη δημιουργία θέσεων εργασίας και τη δημιουργία επιχειρήσεων στους τόπους υποδοχής και μπορεί να μειώσει ή να εξαλείψει τη φτώχεια.
- Το 2004, οι αφίξεις τουριστών στα 49 μικρά νησιωτικά και αναπτυσσόμενα κράτη εκτιμήθηκαν σε 27 εκατ. έναντι 11 εκατ. το 1998. Αυτό μεταφράζεται σε μια αύξηση της τάξης του 145 % κατά τη διάρκεια της περιόδου, ή σε 9 % ετησίως.

Παραδείγματα και Τάσεις του Τουρισμού

- Οι κυβερνήσεις συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική σημασία του τουρισμού και τις επιπτώσεις του στους τόπους προορισμού.
- Οι τουρίστες συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο την ανάγκη για βιωσιμότητα. Οι τουρίστες ενδιαφέρονται περισσότερο για την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού (όπως η περιβαλλοντική ή πολιτιστική υποβάθμιση προορισμούς).

Παραδείγματα και Τάσεις του Τουρισμού

- Οι σαφείς και αυξανόμενες απειλές θέτουν σε κίνδυνο φυσικά και πολιτισμικά αξιοθέατα.
- Ο τουρισμός αποτελεί παραδοσιακά μια πηγή χρηματοδότησης για τις προστατευόμενες περιοχές, και αυξάνει τη συμβολή του.
- Πολλές περιοχές έχουν δημιουργήσει και εφαρμόζουν τοπική Ατζέντα 21 για να διασφαλίσουν ότι ο τουρισμός έχει ενσωματώσει τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης

Πολιτικά Εργαλεία και Στρατηγικές

- Οι πολιτικές και οι Στρατηγικές για τον τουρισμό, αντικατοπτρίζουν τις επιλογές, τα μέσα και τα βήματα για την επίτευξη των στόχων προς την αειφορία.
- Οι πολιτικές συχνά αναφέρονται σε θεσμικά πλαίσια για την αποτελεσματική διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης. Οι πολιτικές δεν μπορεί να αφορούν ειδικά μια περιοχή, αλλά να μπορούν να εφαρμοστούν σε όλη τη χώρα.
- Οι στρατηγικές αφορούν περισσότερο στη δράση και σχετίζονται με έναν προορισμό ή μια συγκεκριμένη περιοχή.
- Παραδείγματα: Οι τουριστικές πολιτικές, οι μηχανισμοί συνεργασίας μεταξύ των υπηρεσιών και Υπουργείων, τα πρότυπα διατήρησης των εσόδων σε πάρκα ή αρχαιολογικούς χώρους, η κατάρτιση των επαγγελματιών και των κοινοτήτων.

Πολιτικά Εργαλεία και Στρατηγικές

- Χαρτογραφικό υλικό με λεπτομερή περιγραφή των προορισμών και των υποδομών. Οι τοπικοί χάρτες μπορεί να παρουσιάζουν τον προορισμό τις σημερινές δυνατότητες και μια μελλοντική κατάσταση και ένα επιθυμητό όραμα για τον τόπο.
- Μπορεί να περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:
 - Καταγραφή των αξιοθέατων, των εγκαταστάσεων και άλλων παραγόντων που επιφέρουν επιπτώσεις σε έναν προορισμό
 - Μια στρατηγική ανάλυση, τις αδυναμίες, τις απειλές και τις ευκαιρίες σε σχέση με τον προορισμό ανταγωνισμού.
 - Μια ανασκόπηση των τάσεων της αγοράς, τις ανάγκες και τις προσδοκίες των κατοίκων και των αναγκών του ανθρώπινου δυναμικού / εργασίας
- Το σχέδιο περιλαμβάνει εκτεταμένες διαβουλεύσεις, ολοκληρωμένες πληροφορίες, την κατανόηση των φυσικών πόρων, την πολιτική και κοινωνική δυναμική και την επιρροή των ομάδων συμφερόντων.

Στρατηγικός σχεδιασμός – αποτελεσματικό εργαλείο για την ορθολογική διαχείριση των προορισμών (Croatie)

- Χωροταξικός σχεδιασμός και διαμόρφωση σχεδίων για την ανάπτυξη του τουρισμού στην Κροατία
- Στο σχεδιασμό συμμετείχαν και εντάχθηκαν πολλοί ενδιαφερόμενοι, δημιουργώντας ένα σημαντικό δίκτυο
- Ο σχεδιασμός επικεντρώθηκε στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, της παραγωγικής διαδικασίας, των επενδύσεων και ότι άλλο θα μπορούσε να βελτιώσει και να έλξει επισκέπτες στις περιοχές.
- Η προσέγγιση υπήρξε ρεαλιστική, το 50% των επενδύσεων και δράσεων έγιναν τα τρία πρώτα χρόνια.

Σχεδιασμός προγραμμάτων για Βιώσιμο Τουρισμό

- Ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα για ανάπτυξη του βιώσιμου τουρισμού – πλαίσιο λειτουργίας – διαχείριση αξιολόγηση
- Οργάνωση με τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και των ενδιαφερόμενων
- Συνεχής ανανέωση και βελτίωση, σύμφωνα με τη διεθνή εξέλιξη

Το πολιτιστικό χωριό Gudigwa (Botswana)

- Η ΜΚΟ Conservation International (CI) και Bugakhwe Διατήρηση Πολιτιστικής Εμπιστοσύνη έχουν αναπτύξει το σχέδιο του κοινοτικού οικολογικού πολιτιστικού τουρισμού για Gudigwa (βόρεια Μποτσουάνα) το 1999.
- Δημιούργησαν έναν ειδικά διαμορφωμένο «εμπορικό» χώρο, βιώσιμο, προσφέρει στον επισκέπτη εμπειρία και μπορεί να ενημερωθεί και να βιώσει τον πολιτιστικό πλούτο της κοινότητας.

Νομικά και ρυθμιστικά εργαλεία

- Τα νομικά και ρυθμιστικά εργαλεία αποτελούν τη βάση για το περιβάλλον και διευκολύνουν τη βιώσιμη ανάπτυξη:
 - Οι τουριστικοί νόμοι
 - Οι όροι, τα πρότυπα κανονισμοί για την αποφυγή των επιπτώσεων στο περιβάλλον
 - Χωροταξική Οργάνωση και Χρήσεις γης – κανόνες που ισχύουν για την ανάπτυξη του τουρισμού και την προστασία του περιβάλλοντος
 - Αξιολόγηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον.

Μέτρα, πληροφορίες, επικοινωνία, έλεγχος, παρακολούθηση, αξιολόγηση.

- Εδώ περιλαμβάνονται:
- Η ανάπτυξη των δεικτών και τα συστήματα μέτρησης για τον καθορισμό των αποδεκτών επιπτώσεων του τουρισμού.
- Η Αναζήτηση και συλλογή βασικών πληροφοριών
- Η καθιέρωση σημείων αναφοράς/σύγκρισης... για τη βελτίωση
- Η Φέρουσα Ικανότητα
 - Η έννοια της Φέρουσας Ικανότητας και οι αποδεκτές αλλαγές, είναι ουσιώδη στοιχεία σε κάθε Στρατηγικό Σχεδιασμό

Οικονομικά εργαλεία

- Παραχωρήσεις για ήπιες δράσεις σε Προστατευόμενες Περιοχές ή αρχαιολογικούς χώρους
- Κίνητρα για βιώσιμο τουρισμό (όπως φόροι...)
- Τροποίηση φορολογικού συστήματος με στόχο την ενίσχυση του βιώσιμου τουρισμού
- Βελτίωση των υποδομών για τους επισκέπτες
- Πιστοποίηση στο βιώσιμο τουρισμό
- Καθιέρωση βραβείων και επαίνων καλής εφαρμογής των πρακτικών της βιωσιμότητας
- Καθιέρωση καταλόγου καλών πρακτικών και κώδικα δεοντολογίας

Πιστοποίηση για το Βιώσιμο Τουρισμό (Costa Rica) (CST)

- Κοινωνική και Οικολογική Υπευθυνότητα
- Σεβασμός σε προκαθορισμένα κριτήρια βιωσιμότητας
- Η Πιστοποίηση είχε θετικά αποτελέσματα και καθόρισε κάποια αντικειμενικά κριτήρια βιωσιμότητας τα πρέπει να πληρούνται
- Η πιστοποίηση γίνεται από δημόσιο φορέα, είναι δωρεάν με υψηλά τεχνικά και ηθικά πρότυπα.

Προβολή προώθηση Επικοινωνία

- Οι περισσότεροι επισκέπτες δεν είναι ενήμεροι και γνώστες του σημαντικού ρόλου του βιώσιμου τουρισμού
- Η Βιωσιμότητα αποτελεί το δυνατό σημείο ανάπτυξης.....
- **Ερμηνεία της φύσης, πολιτισμός, παράδοση, φυσικό/πολιτισμικό περιβάλλον και ευαισθητοποίηση** αποτελούν τα βασικά ενδιαφέροντα του ποιοτικού επισκέπτη/τουρίστα
- Οι κυβερνήσεις πρέπει να προσανατολιστούν και να σχεδιάσουν προς την κατεύθυνση του βιώσιμου τουρισμού....

Διαχειριστικές προσεγγίσεις τα τελευταία 200 χρόνια

- Εκμετάλλευση πόρων
- Χρήση – ανανέωση πόρων
- Προστασία – Διατήρηση
- Αειφόρος διαχείριση

Πολιτισμικοί πόροι

- Άυλοι
 - Παράδοση, ήθη/έθιμα, χοροί, μουσική, ποίηση, λογοτεχνία, γαστρονομία, θέατρο κλπ
- Υλικοί
 - Μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι, μουσεία, πίνακες ζωγραφικής, υφάσματα, στολές/υφαντά, φορητές εικόνες, τοιχογραφίες, πορσελάνες, πήλινα, κοσμήματα κλπ.

Βιώσιμη ανάπτυξη

- «Βιώσιμη είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες των παρόντων γενιών χωρίς να στερεί τη δυνατότητα των μελλοντικών γενιών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες. «(Brundtland -1987)»
- Χαρακτηρίζεται από
 - Ανθρωποκεντρική προσέγγιση
 - Σεβασμό στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον και στις αρχές προστασίας
 - Σεβασμό στις αρχές αειφορίας

Ιστορική αναδρομή

- Stockholm 1972
 - Οι πολιτιστικές, κοινωνικές, οικονομικές, θεσμικές, πολιτικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις, θα πρέπει να επεξεργαστούν και να ενσωματωθούν σε μία ενιαία πολιτική.
 - Εναρμόνιση των στρατηγικών:
 - Κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη
 - και
 - ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος

Ιστορική αναδρομή

- Έκθεση BRUNDTLAND 1987
- Αειφόρος ανάπτυξη : η ανάπτυξη η οποία ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα των μελλοντικών γενιών να καλύπτουν τις δικές τους ανάγκες.»

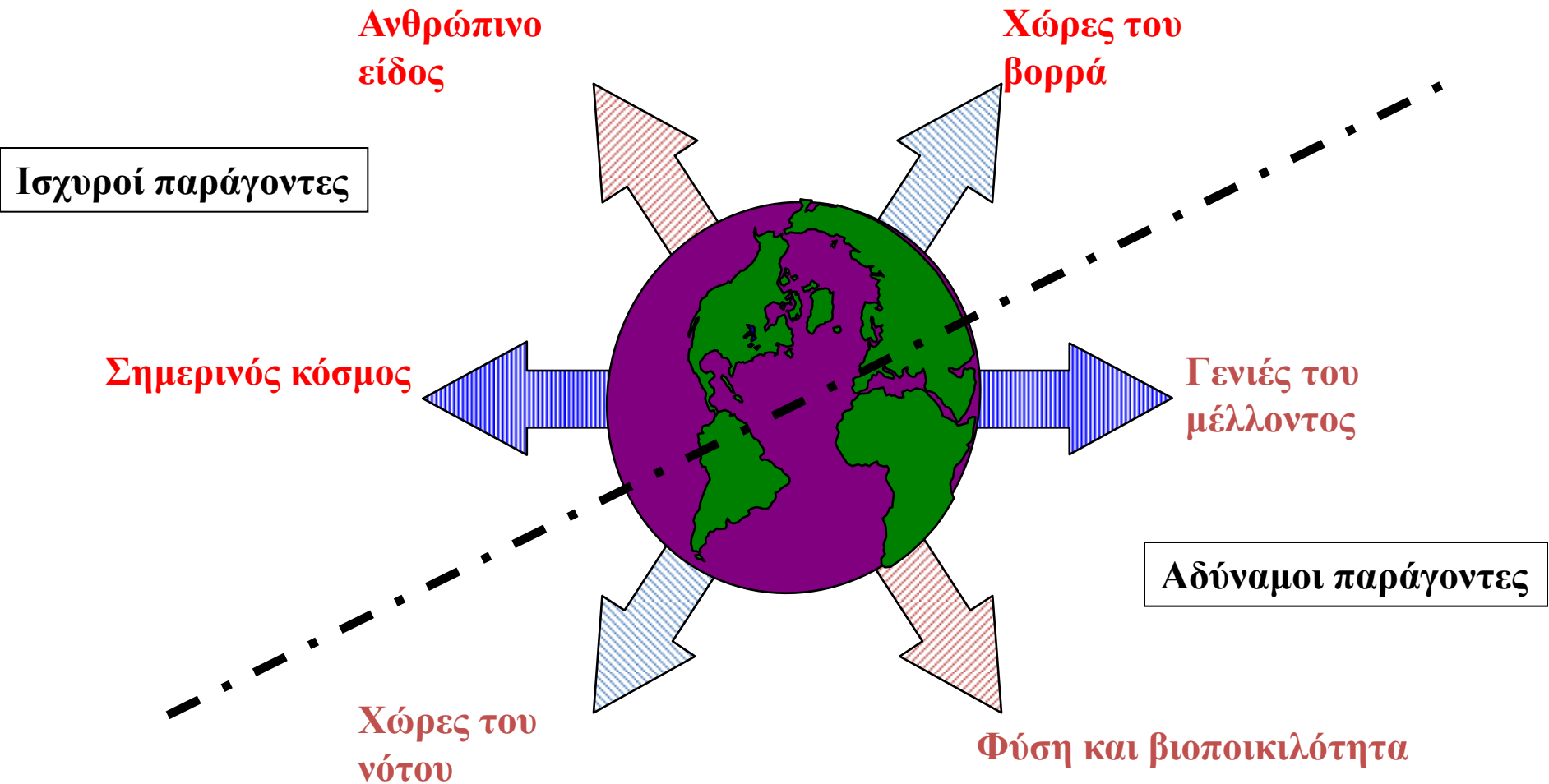
RAPPORT BRUNDTLAND

- Η ανάπτυξη που θέτει σε κίνδυνο την ποιότητα του πολιτισμικού και φυσικού περιβάλλοντος δεν είναι βιώσιμη
- Η εκμετάλλευση των φυσικών και πολιτισμικών πόρων πρέπει να στηρίζεται στην αρχή της ανανέωσής/προστασία τους και στο σεβασμό των επόμενων γενιών.

Ιστορική αναδρομή

- Διάσκεψη στο RIO 1992
- - Η αειφόρος ανάπτυξη επικεντρώνεται στον ρόλο του περιβάλλοντος για τη ζωή και η παραγωγική διαδικασία να είναι σε αρμονία με τη φύση..
- Δικαίωμα στην ανάπτυξη έχουν και οι μελλοντικές γενιές.....

Ρυθμιστικοί παράγοντες

Πυλώνες βιώσιμης ανάπτυξης

Ανάπτυξη = ένα δυναμικό σύνολο, το οποίο τροφοδοτείται από τρεις τομείς δράσης.

Οικονομία
Δικαιοσύνη

Διατήρηση -
Προστασία
Συνθήκες διαβίωσης

Συνύπαρξη οικονομίας –
περιβ/κής προστασίας
Βιωσιμότητα

Πυλώνες βιώσιμης ανάπτυξης

Ανάπτυξη = ένα δυναμικό σύνολο, το οποίο τροφοδοτείται από τρεις τομείς δράσης.

Οικονομία

Συνεργατικότητα:
Οικονομίας
Περιβάλλοντος

Διατήρηση-Προστασία

Αξιολόγηση αειφορίας

Δείκτες αειφορίας

Επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον

- αλλαγή του κλίματος / αύξηση της θερμοκρασίας / φαινόμενο του θερμοκηπίου
- υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος
- αλλοίωση του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος (μνημεία, παραδοσιακοί οικισμοί)
- αλλοίωση του κοινωνικού περιβάλλοντος

Αειφορία και τουριστική ανάπτυξη

- Επαφή με τη φύση
- Αναζήτηση πολιτιστικών δραστηριοτήτων
- Άσκηση αθλητικών δραστηριοτήτων
- Αναζήτηση εναλλακτικών προτύπων ζωής

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.

Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό. Οι όροι χρήσης των έργων τρίτων επεξηγούνται στη διαφάνεια «Επεξήγηση όρων χρήσης έργων τρίτων».

Τα έργα για τα οποία έχει ζητηθεί άδεια αναφέρονται στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/από-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Επεξήγηση όρων χρήσης έργων τρίτων

© Δεν επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου, παρά μόνο εάν ζητηθεί εκ νέου άδεια από το δημιουργό.

διαθέσιμο με άδεια CC-BY
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου και η δημιουργία παραγώγων αυτού με απλή αναφορά του δημιουργού.

διαθέσιμο με άδεια CC-BY-SA
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου με αναφορά του δημιουργού, και διάθεση του έργου ή του παράγωγου αυτού με την ίδια άδεια.

διαθέσιμο με άδεια CC-BY-ND
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου με αναφορά του δημιουργού. Δεν επιτρέπεται η δημιουργία παραγώγων του έργου.

διαθέσιμο με άδεια CC-BY-NC
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου με αναφορά του δημιουργού. Δεν επιτρέπεται η εμπορική χρήση του έργου.

διαθέσιμο με άδεια CC-BY-NC-SA
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου με αναφορά του δημιουργού και διάθεση του έργου ή του παράγωγου αυτού με την ίδια άδεια. Δεν επιτρέπεται η εμπορική χρήση του έργου.

διαθέσιμο με άδεια CC-BY-NC-ND
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου με αναφορά του δημιουργού. Δεν επιτρέπεται η εμπορική χρήση του έργου και η δημιουργία παραγώγων του.

διαθέσιμο με άδεια CCO Public Domain
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου, η δημιουργία παραγώγων αυτού και η εμπορική του χρήση, χωρίς αναφορά του δημιουργού.

διαθέσιμο ως κοινό κτήμα
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου, η δημιουργία παραγώγων αυτού και η εμπορική του χρήση, χωρίς αναφορά του δημιουργού.

χωρίς σήμανση
Συνήθως δεν επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο ΤΕΙ Ιονίων Νήσων**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

